

Компетентнісний підхід у підготовці фармацевтичних кадрів

Кайдалова Л.Г.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків

Модернізація вищої освіти в Україні, зокрема, гармонізація вищої фармацевтичної освіти відповідно до основних положень Болонської декларації, зумовлюють забезпечення відповідності та можливості академічного визнання кваліфікацій і компетенцій на європейському та міжнародному рівнях.

Одним з основних завдань Проекту „Налагодження освітніх структур”, що спрямований на реалізацію цілей Болонської декларації з урахуванням досвіду в рамках програм „ЕРАЗМУС” і „СОКРАТЕС” є „визначення точок конвергенції і вироблення загального розуміння змісту кваліфікацій за рівнями у термінах (визначеннях) компетенцій та результатів навчання” [1].

В багатьох публікаціях вітчизняних і зарубіжних авторів, що присвячені компетентнісному підходу, спостерігається інноваційний, дослідницький підхід. Але проблема компетентісного підходу в системі фармацевтичної освіти є малодослідженою. Перш з все, що розуміють під компетенцією .

Серед відомих міжнародних організацій, що працюють у сфері освіти і вивчають проблеми, пов’язані з появою компетентісно орієнтованої освіти можна назвати такі: ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів [2].

Приходько В.М. досліджуючи методи комунікативної компетенції фахівців зазначає, що будь-який фахівець повинен володіти різноманітними навичками між особистісного спілкування, а саме: ефективно говорити й

слухати під час спілкування; налагоджувати комунікативний контакт з іншими людьми; орієнтуватися в особливостях партнера у спілкуванні; спостерігати, розуміти та застосовувати невербальну мову; запобігати та долати перепони у взаєморозумінні тощо [5].

Притаманність особистості важливих компетентностей може дати їй можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, здобутті освіти протягом життя. Саме набуття студентами знань, умінь та навичок спрямоване на формування їх компетенції. Тому компетентність і шляхи її формування слід розглядати як результат навчання.

За визначенням експертів країн Європейського Союзу поняття „компетентність” слід розглядати як здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях. Компетентність – поняття, що логічно походить від ставлень до цінностей та від умінь знань до умінь [3].

За визначенням Ісака Фрумїна, компетентнісний підхід – це спроба дати відповідь на запитання, чому і як навчати. В освіті компетентнісний підхід реалізується як: ключові компетентності; загальні предметні вміння; прикладні предметні вміння; життєві навички [4].

Отже, компетенції – це інтегрована цілісність знань, умінь і навичок, що забезпечують професійну діяльність, це здібність людини здійснювати практичну діяльність.

Професійна компетентність є інтегрованим, комплексним явищем і поєднує в собі знання, вміння та навички, здатності особистості, показники загальної культури, вміння виконувати професійні обов’язки.

Активно ведуться дискусії серед працівників практичної фармації які професійні обов’язки сучасних фахівців. Це пояснюється за словами провідного спеціаліста в галузі фармації Андрія Пешковського тим, що сфера діяльності щодо розробки і виробництва лікарських препаратів, контроль їх якості, збут, розподіл, вибір та раціональне використання лікарських засобів, а

також державне регулювання фармацевтичного ринку ускладнилось. Виникає суттєва проблема фальсифікації лікарських препаратів, що потребує певної переорієнтації системи контролю якості і водночас кадрової підготовки фахівців.

За вимогами Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) зроблено акцент на необхідність суттєво змінювати оволодіння глибокими фаховими знаннями з фармації, на вдосконалення особистісних якостей, які поряд з набутими професійними вміннями та навичками дозволять фахівцеві зайняти належне місце серед працівників системи охорони здоров'я.

Виходячи з рекомендацій VII Народи з проблем фармацевтичної освіти ВООЗ, що відбулася 17-18 червня 2002 р., зазначено, що існують суттєві розбіжності в різних країнах щодо кваліфікацій, термінів та змісту навчання. В більшості країнах не входять до освітньо-професійної підготовки такі дисципліни, як клінічна фармація, навички проведення наукових досліджень, виготовлення ліків в умовах аптеки, управління колективом, забезпечення якості тощо. Такими знаннями й вміннями повинні володіти всі фармацевти і провізори.

Аналіз змісту підготовки фахівців для фармацевтичної галузі показує, що професійна підготовка не передбачає формування навичок володіння комп'ютером, професійна робота в різних секторах фармацевтичної діяльності; знання фармакоекономіки; розробка методичних матеріалів, система реєстрації лікарських засобів, концепції первинної медико-санітарної допомоги, управління кадрами та фінансами, організаційне керівництво фармацевтичною діяльністю та ін.

За результатами проведених нами досліджень і вимогами ВООЗ, до професійних компетенцій фармацевтів і провізорів можна віднести:

- надання фармацевтичної допомоги будь-якій людині, що її потребує;
- знання, вміння й навички із професійної області;
- комунікативні вміння й навички, здатність вести бесіду, спілкуватись з відвідувачами аптекних закладів тощо.

На думку експертів ВООЗ необхідно передбачити в навчальних планах дисципліни та практику, які передбачали б роботу в поліклініках, в тому числі і сільській місцевості, лікарську допомогу, терапевтичну практику, управління лікарським забезпеченням, раціональне використання лікарських засобів тощо.

На державному рівні визначення кваліфікацій для освітньо-кваліфікаційних рівнів „бакалавр” і „магістр” зі спеціальностей у напрямі „Фармація” і первинних посад повинні вирішувати Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти і науки та Міністерство праці і соціальної політики. Визначення компетенцій є важливим на даному етапі і вирішувати його треба спільно з випускниками та працедавцями, щоб захистити випускника на ринку праці.

Пропозиції щодо покращення плану базового навчання зроблені на підставі аналізу професійних і функцій них обов'язків фармацевтів майбутнього. На підставі цього буде розроблено новий галузевий стандарт для освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавр і магістр, модель підготовки фахівців відповідно до Концепції реформування вищої фармацевтичної освіти.

Міжнародні стандарти передбачають, що сучасна аптека повинна здійснювати такі види діяльності:

- діяльність, яка пов'язані з пропагандою здорового способу життя і профілактикою захворювань;
- діяльність, яка пов'язана з постачанням, використанням лікарських засобів і товарів медичного призначення. Причому така діяльність може здійснюватися як в аптеці, так і лікувальних установах;
- діяльність, яка пов'язана з самолікуванням, включаючи поради по раціональному використанні ліків для лікування недругів, які можуть успішно бути ліквідовані самолікуванням;
- діяльність, яка пов'язана з впливом на раціональне прописування і використання лікарських засобів.

Неможливо, та й немає необхідності переробляти повністю навчальний план, оскільки є вітчизняний багаторічний досвід підготовки фармацевтичних кадрів і позитивні національні надбання, але суттєві зміни необхідні.

Основними вимогами щодо змісту освіти є такі:

1. Базова фармацевтична освіта повинна базуватися на знаннях, навичках та світогляді фармацевта майбутнього.
2. Проблемно орієнтоване фармацевтичне навчання.
3. Перегляд навчальних планів, змісту навчання.
4. Покращення якості обслуговування пацієнтів аптек.
5. Необхідно розвивати багато профільне (мультидисциплінарне) викладання і навчання, оскільки вони будуть вирішувати роль майбутніх фармацевтів.
6. Фармацевтична практика, клінічна фармація і аспекти суспільної охорони здоров'я матимуть важливе значення для додипломного і післядипломного навчання.

Формування результатів у термінах компетенції досягається порівнянням та співставленням освітніх систем, структур і змісту навчання.

За рекомендаціями експертів ВООЗ, необхідно передбачити в навчальних планах дисципліни та практику, які передбачали б роботу в поліклініках, в тому числі і сільській місцевості, лікарську допомогу, терапевтичну практику, управління лікарським забезпеченням, раціональне використання лікарських засобів тощо. Відповідно до вимог щодо професійної компетенції рекомендовано вжити таких заходів:

- реформування системи вищої фармацевтичної освіти відповідно до вимог Болонської декларації та потреб ринку;
- створення сучасних освітніх програм, спрямованих на формування професійної компетенції фармацевтичних кадрів, що відповідають сучасним умовам праці.

Уміння та навички фармацевтів, які необхідні майбутнім фахівцям за вимогами Всесвітньої організації охорони здоров'я систематизовані і зазначені в табл.1.

Таблиця 1

Фармацевтичні послуги на період 2005-2025р.р.

№	Рід діяльності	Ключові функції	Види діяльності	Необхідні знання та вміння
1	Управління	Матеріали та обладнання; постачання лікарських засобів; державна політика ЛЗ; інформаційні системи;	Планування; відбір; закупівля; спілкування; розподіл; зберігання; раціональне застосування лікарських засобів	Управлінські навички; юридична компетентність; уміння спілкуватися; уміння вирішувати проблеми; навички в управлінні кадровими ресурсами
2	Фармацевтична допомога	Пацієнт Лікар	Спілкування; взаємодія з пацієнтом; відпуск ЛЗ; консультації; Спостереження за ходом лікування	Навички спілкування; Фармакотерапія; фармакокінетика; соціально-поведінкові навички; професіоналізм; належна фармацевтична практика;
3	Інформація, освіта і спілкування	Медичні працівники; колеги	Наукові дослідження; розповсюдження інформації; пропаганда	Пошук, зберігання і використання інформації; навички спілкування; навички в соціально-поведінковій галузі;
4	Забезпечення якості	Продукція; послуги; процеси; системи; навчальні курси	Надання якісних послуг; Аналіз та оцінка даних; виконання аналізу продукції; реєстраційний облік	Продукція; послуги та знання процесів і навички щодо них; уміння проводити оцінку; навички контролю якості; реєстраційний облік
5	Наукові дослідження в системі охорони здоров'я	Система охорони здоров'я; Державний сектор; приватний сектор; інформаційні дані по проекту	Розробка проектів; участь у проектах; аналіз та оцінка результатів; планування	Дослідження системи охорони здоров'я; медична етика; навички роботи на комп'ютері і знання інформаційних

				технологій;
6	Фармацевтичне виробництво	Якісний продукт	Забезпечення всіх аспектів якості продукції – виготовлення, пакування, етикетування	Фармацевтична технологія; аналітичні навички; фармакологія; фармацевтична хімія; мікробіологія
7	Регламентування та етика	Законодавчі акти (закони) Нормативні акти	Ліцензування; ліцензування та реєстрація фізичних осіб; реєстрація лікарських засобів; контроль за рекламою	Спілкування; порядок реєстрації ЛЗ;
8	Маркетинг	Етичні критерії просування на ринок ЛЗ; якісна продукція	Інформація про продукцію;	Етичні принципи бізнесу; навички спілкування; навички між особистісного спілкування; фінансові навички
9	Навчальна підготовка	Наукові дослідження; професійний розвиток; послуги на комунальному рівні	Викладання; наукові дослідження; розробка навчальних планів; уміння бачити перспективи і керувати	Навички викладання; навички практичної оцінки; оцінювати колег; навички ведення переговорів; навички з розробки нових навчальних планів; уміння написання текстів; уміння вирішувати конфлікти

Важливими заходами є: установлення зв'язків з іншими працівниками охорони здоров'я з питань зміцнення здоров'я багатьох людей, профілактика і попередження зловживання і неправильного застосування лікарських засобів; професійна оцінка рекламних матеріалів на лікарські засоби та іншу медичну продукцію; залучення на всі стадії клінічних випробувань лікарських засобів тощо.

Для формування необхідних особистісних якостей випускника вищого навчального закладу необхідно: усвідомлення мотивації постійного підвищення

рівня професійної компетенції, розкриття своїх творчих здібностей і можливостей, володіння вміннями приймати рішення і нести за них відповідальність; бути здатними до рефлексії по відношенню до своєї діяльності, регулювати свій емоційний стан і поведінку, усвідомлювати потребу у постійному самовдосконаленні.

Висновки: Реалізація компетентнісного підходу у професійній освіті буде сприяти досягненню головної мети – підготовці кваліфікованого спеціаліста, який вільно володіє своєю професією, здатного ефективно працювати на рівні світових і європейських стандартів, готового до постійного професійного росту, соціальної і професійної мобільності.

Література

1. Вища освіта і Болонський процес: навчальний посібник / За ред. В. Г. Кременя. Авторський колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубіянко, І. І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід до формування змісту середньої освіти: досвід зарубіжних країн / О. В. Овчарук. – К., 2004. – С. 6.
3. Quality education and competencies for life/Workshop3 /Background Paper-2004p.6
4. Приходько В. М. Методи формування комунікативної компетенції фахівців / В. М. Приходько // Проблеми безперервної освіти в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України : Зб. наук. праць, 2004. – С.142-146.
5. Фрумін І. Д. Компетентносний поход как естественный этап обновления содержания образования / И. Д. Фрумін // Педагогика развития: ключевые компетентности и их становление: материалы 9-ой науч.-практ. конф. – Красноярск: Краснояр. гос. ун-т, 2003. – 322 с.